

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 16

1 Դեկտեմբեր 1890

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ

ԳԱՐԵԳԻՆ ՊԱՂՏԱՏԵԱՆ

Փողոց Մուրսե Համալ, Թիւ 14

1890

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1. ՃԱՌԻ ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆ Ի սգալի մահ Գեապասիւ Յովսէփ Վարդապետի Դմբղեան : — (Շարայարութիւն եւ զեղ) : — Դեորդ Վարդապետ Թերզիպաշեան :
2. ՊԱՇՏՈՆԱԳԻՐ Առաքեալ ի զիմաց Արդարութեան եւ Կրօնից Նախարարութեան առ Պատրիարքարան Յունաց՝ Պատրիարքական առանձնաւորհմանց խնդրոյ մասին :
3. ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ : — Պատշոհագիր Բ. Դրան :
4. ՀԱՆՐԱԳԻՐ ՀԱՅ ԵՐԵՒԵԼԵԱՅ ԱՌ ՎԵՀ. ՍՈՒԼԹԱՆՆ : —
5. ԴԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԲՈՂՈՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԻՃԱԿԸ : — Յովհաննէս Վարդապետ Բշպաղեան :
6. ՄԱՆՐԱՆՈՒՐԲ ՆՈՐ Եւ անբուր վարդապետութիւն մի : — Բողոքականութիւնն ի Հնդկս :

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հ Ա Ն Դ Ե Ս Կ Ի Ս Ա Մ Ս Ե Ա Յ

Առաջին Տարի

ԹԻՒ 16

1 Դեկտեմբեր 1890

Հ Ա Ռ Դ Ա Մ Բ Ա Ն Ա Կ Ա Ն ⁽¹⁾

Ի Ս Գ Ա Լ Ի Մ Ս Շ

ԳԵՐԱՊԱՏԻՒ ՅՈՎՍԷՓ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԳՐԱՐԱՆ

(Շարադարութիւն եւ վերջ)

Երկնաւոր ձայն մը հնչեց իր ականջներուն։ Աստուածային կոչումն էր որ վերնագոյն մեծաւորաց բերնով կը յայտնուէր։ «Ե՛լ, ըսաւ այդ ձայնն, ե՛լ եւ գնա՛ յառաքելութիւն։ Թ՛ող ինչ որ ունիս, պատիւ, փառք, հանգիստ, սիրելիք. հո՛ն պիտի փառաւորեմք ու տնունդ, ինչպէս փառաւորեցի զանոնք որ զիս սիրեցին»։ «Ե՛լ դու յերկրէքումի՛... եւ գնա՛ յերկիրն զոր ցուցից քեզ արարից զքեզ յայդ մեծ եւ փառաւորեցից զանուն քո» (Ծննդ. ԺԲ. 1)։ Աբրահամին եղած հրաւերն էր. երթալ տեղ մը որ անծանօթ էր իրեն, երթալ տեղ մը՝ ուր հակառակ տարրը զօրաւոր էր, տեղ մը՝ ուր ամենայն ինչ մաքաւմամբ եւ վշտօք յառաջ կ'երթար. նոյն իսկ ամենուտեք սպառնալիք Առաքելալին կենաց։ Նորա արիութիւնն եւ տառքեւական անվեհեր քաջասրտութիւնն գծուարական խոչընդոտներէն

(1) Տես Պատկեր երես 337 :

աւելի մեծ եղաւ . աշխարհային տկար , մեզի եւ մարդասէր
ոգին միանգամ ընդ միշտ իւր սրտէն արտաքսեալ , ա՛յլ եւս
չկրցաւ անդր մուտ ունենալ : « Գիտե՛մ ըստ ինքնիրեն ,
գիտե՛մ յո հաւատացեալն եմ . հաստատեալ եմ թէ կարող
է զաւանդն իմ պահել յօրն յայն » (Բ . Տ/ւմ . Ա . 11) : Ուստի
իւր եղաւ նաեւ Աբրահամու հըն եւ վեհանձն հնազանդու-
թիւնը . այնպէս զի՝ ցոյց տալով իր անդանդալ պատրաս-
տականութիւնը , մինչեւ իսկ կը համարձակէր գրել բարեկա-
մի մը . « Ոչինչ զգացուցի մարմնոյ եւ արեան » (Գաղ . Ա .
16) : Իւր եղաւ կենդանի հաւատքը (Հռովմ . Դ . Եքս . ԺԱ) :
Որով յուսաց եւ զգաց ապագայ փառաւորութեան նախա-
ճաշակը . եւ սիրահարեալ գնաց , վազեց , թռա՛ւ միւս այլ
Քսաւերեանի ոգւով եռալով :

« Իբրե՛ւ զի գեղեցիկ են ի վերայ լերանց ոտք աւետա-
րանչի համբաւոյն խաղաղութեան , իբրեւ աւետարանչի բա-
րութեանց » (Ես . Ծ . 7 Բ . Հռովմ Ժ . 15) : Այն քաղաքն որ
մինչեւ ցայնժամ նստեր էր գրեթէ ի ստուերս մահու , եւ
հիմայ նոր ի նորոյ եւանդուն քահանայից ջանիւք սկսած
էր արդարութեան արեգական լոյսը տեսնել , ընդունե-
ցաւ զՅովսէփի վ . Գրմըքեան իբրեւ զհրեշտակ Աստուծոյ :
Զի նա կու գար լի Հոգւով աւետարանել աղքատաց եւ բժշկել
սրտարեկ թշուառներն , հոգւով գերիներու թողութիւն քա-
րուել եւ մտօք կուրաց տեսութիւն : Այո՛ , քիչ աշխատե-
ցաւ հոն , երեք տարի միայն . բայց աշխատանաց արդիւնքը
ժամանակով չչափուիր . եւանդն է որ ամենայն ինչ կը
յեղափոխէ , որ կը վառէ սրտերն , կը համոզէ մտքերն . որ
կրքերն կը փչրէ եւ ապառաժ կուրծքերէն ալբիւր կը ցայ-
տեցնէ արտասուաց . որ ամենայն ինչ կ'ոգեւորէ եւ կը յար-
գարէ երկնից համար հրեշտակներ : Եւ ո՞վ կարող է ուրա-
նալ անոր համեմատաբար մեծագործութիւններն , զորս
մարդկային տեսակէտով հնար է պախարակեցինք . ո՞վ կարող
է թուարկել կամ նկարագրել քաջած աշխատանքներն ,
հանդուրժած զրկումներն , թափած քրտինքն , հատուցած
ձայնն , լիուլի զոհողութիւնն : Ամենայն ինչ մոռցաւ նա .
ամենայն ինչ որ նիւթական էր եւ աշխարհային՝ անհետ ե-
ղաւ իւր աչաց առջեւ : Ա՛լ իրեն համար ուրիշ տեղ , ուրիշ
հորիզոն , ուրիշ գաւառ չ'մտաց . բոլոր տիեզերք ի մի միայն
Եօզղատ կեդրոնացաւ , որ իր գործն եղաւ , իրենն եղաւ .

ժողովրդեան ամեն մէկն իրեն զաւակն էր . զինքն կը նկատէր նա իրբեւ հայր՝ մեծ բայց կարօտ մի ընտանեաց . այս ընտանեաց անդամներն իրեն սիրելիքն էին ու անձկալիք , անոնք իւր ուրախութիւն ու պսակ . բոլոր իւր սէրն , գոյքն , էութիւնն անոնց զոհեց . անմահ էջ մը պիտի գարդարէ այն առաքելութեան պատմութեանը մէջ : Քանզի իրաւամբ կըրցաւ Պօղոս Առաքելոյն հետ անոնց այս սրբազան խօսքերն ուղղել . « Դուք գիտէք , եղբարք , զի մեր առ ձեզ գալուստը ընդունայն չեղաւ . որովհետեւ առջի բերան չարչարուեցանք ու թշնամանուեցանք . այլ մեք մարդիկներուն հաճոյ ըլլալու համար չխօսեցանք Աւետարանը , հապա միայն Աստուծոյ՝ որ սրտերը կը քննէ : Մեք մարդիկներէն փառք չփնտուեցինք , ո՛չ ձեզմէ եւ ոչ ուրիշներէն . ձեր մէջ հեզութեամբ կենցաղավարեցանք , ինչպէս դայեակ մը որ կը սնուցանէ մանկունքը . Ձեզի Աստուծոյ Աւետարանին հետ մեր խօս անձը տալը հաճոյ եղաւ մեզ . որովհետեւ մեր սիրելիներն եղաք , կը յիշէք , « եղբա՛րք . մեր վաստակն ու քանքը , զի զիշեր ու ցերեկ կը դործէինք եւ կը քարոզէինք Ձեզ Աստուծոյ Աւետարանը : Դուք ինքնին կը վկայէք եւ Աստուած , թէ ինչպիսի՛ սրբութեամբ եւ արդարութեամբ եւ ամբողջութեամբ մնացինք ձեր մէջ . որովհետեւ ձեզմէ իւրաքանչիւրը ինչպէս հայր մը իր որդիքը՝ այնպէս կը մխիթարէինք . . . քանզի ո՞վ է մեր յոյս կամ խնդութիւն կամ պսակ պարծանաց մերոց՝ եթէ ոչ դուք ի Տէր , առաջի Տեսուն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի , ի նորա գալստեանն » : (Ա . ԹԵՍ . Բ :) Այո՛ , ի նորա գալստեանն :

Այս հրաժեշտի ողջոյնն է . « Եհաս ժամ զի փառաւորեսցի որդի մարդոյ » (Յովն . ԺԲ . 23) : Պատրաստ է ա՛յլ եւս , Տէ՛ր , պատրաստ է անոր սիրտը . ե՛կ երբ կ'ուզես . ե՛կ զիշերայն եւ յանկարծ . քու կամքդ ըլլայ . միայն թէ « Փառաւորեա՛լ զնա առ ի քէն փառօքն » (Յովն . ԺԷ . 5) : Ամենակալ պսակիչ արքայ , տո՛ւր այս արդարոյս արդարութեան պսակը . զի բարւոք պատերազմը պատերազմեցաւ . ընթացքը կատարեց . հաւատքը պահեց (Բ . Տիմ . Դ . 7) : Պատասխանեց Ամենակալն եւ կ'ըսէ . « Հեզեղներէն պիտի խմէ ճամբուն վրայ . անոր համար պիտի բարձրացնէ գլուխը » . պէտք է որ չարչարուի , փչրուի եւ ճըմլուի . . . — Ապա ո՞ւր է Տէր քու անծայրածիր եւ ան-

սպառ գթութիւնդ . ողջոյն ստեղծուածոյ մեծ դիւքն ի մանկութենէ հետէ խօսեցաւ ինձ եւ ըսաւ , թէ Դու՝ ամենագութ ես . հարցուցի վայրի գաղանաց , որ ահեղ բարբառով կը խօսեցնեն անտառներն . եւ ըսին , թէ՝ համայնից Տէրն այնչափ գթած է , մինչեւ իրենց փորձալիզ ձագերուն սնունդ կու տայ . հարցուցի ծովուն ալեաց , եւ ըսին , թէ՝ անոր բարութեամբ կը կայսուեն իւր ձկունք , եւ նորա շնչով կը վազեն նաւք . հարցուցի աստեղաց եւ գոչեցին մեծածայն . « Մարդոյն համար դրաւ զմեզ մթոյն անէջ զամբարք » : Հարցուցի ամպոց եւ ըսին , թէ՝ « արդարոց եւ մեղաւորաց վրայ անձրեւեղու ցրուեց զմեզ սին վայրաց մէջ » . հարցուցի թռչնոց , որ ո՛չ կը սերմանեն եւ ո՛չ կը հնձեն եւ չունին համբարանոցք , եւ ըսին , թէ՝ ամենագութ Հայրն կը կերակրէ զմեզ » . հարցուցի վայրենի շուշանաց , որ այսօր կը ծնանին եւ վաղիւ կը թարչամին՝ թէ ի՛նչպէս Սողոմոնէն աւելի գեղեցիկ կը հագնին , եւ ըսին , թէ՝ « երկնաւոր Հայրն փառօք կը զարդարէ զմեզ » : Եւ արդ մարդն , զոր զարդարեցիր ասոնցմէ բիւր անգամ աւելի եւ դրիր իրբեւ համառօտեալ աշխարհ մը , որ թէեւ նիւթական վիճակի մէջ է , սակայն հաղորդ նաեւ հոգեղինին , մարդն՝ զոր սպակեցիր շնորհօք , լուացիր Որդւոյդ արեամբք եւ լեցուցիր Հոգւովք , մարդն զոր բնորեցեր եւ բնկալար , մարդն ինչո՞ւ ահեղ տանջանաց կը մատնես :

Այլ միթէ՛ ե՞ս ալ ձեզ նման մարդ եմ որ ձեզի սէս խորհիմ , կ'ըսէ Տէր . « Ո՛վ խորք մեծութեան եւ խնայողութեան եւ գիտութեան Աստուծոյ , ո՛րպէս զի առանց քննելոյ են դատաստանք նորա , եւ առանց զննելոյ են ճանապարհք նորա : Զի ո՞վ գիտաց զմիտս Տեառն , կամ ո՞վ խորհրդակից եղեւ նմա (Հռովմ. ԺԱ. 33, 34) : Որովհետեւ երբ հարցուցինք իրեն , թէ՛ ինչո՞ւ համար Արդարն այնպէս դառնադառն վախճան ունեցաւ , անօրինեցանք . զի այն մարմնոյ եւ աշխարհային ոգւոյ թեւադրութիւն էր . իրաւամբ յանդիմանեց զմեզ Մարդաբէին եւ խնայողն ունոյն բերնով եւ ըսաւ . « Տեսէ՛ք զիտ'րդ կորեաւ Արդարն եւ չիք որ անսայ սրտիւ . եւ թէ՛ արք արդարք բառնին եւ ո՛չ ոք հայի » Կարծեցինք թէ՛ աշխարհային հանգըստութիւն եւ երկնաւոր փառաւորութիւն վարձք են ճշմարիտ . այլ « Այսպէս ասէ՛ Բարձեալն որ ի բարձունս բնա-

կեալ է յաւիտեան՝ Սուրբն ի մէջ Սրբոց . հոգի յինէն ելցէ , եւ զամենայն շունչ եւ արարի . որ յիս յուսացեալ են , ժառանգեսցեն զլեռուն սրբութեան խնոյ . յերեսաց անիրաւութեան բառնի արդարն . եղիցի խաղաղութեամբ գերեզման նորա , զի բարձաւ ի միջոյ » (Ես . ԾԷ) : Քանզի անուղղայից է խորհիլ եւ բռել . Արդարն « Կոչէ հայր զԱստուած . տեսցուք թէ ճշմարիտ իցեն բանք նորա , եւ փորձեսցուք զվախճան նորա . եթէ իցէ Որդի Աստուծոյ , փրկեսցէ զնա Աստուած . . . Զայս խորհեցան եւ խաբեցան եւ ոչ ծանեան զխորհուրդս Աստուծոյ , եւ ո՛չ վարձուց ակն կալան սրբութեան . ո՛չ ընտրեցին զպատիւ ոգւոց անարատից . զի ոգիք արդարոց ի ձեռն Աստուծոյ են եւ ո՛չ մերձեցի ի նոսա մահ . Թուեցան յաչս անզգամաց թէ մեռան եւ հաւատեցան չարչարանք եղ . եղցա եւ զնալն ի մեկջ բեկորմն . բայց նոքա են ի խաղաղութեան . զի թէ պէտ յաչս մարդկան տանջեցան , այլ յոյս նոցա լի է անմահութեամբ . զի Աստուած փորձեաց զնոսա եւ որպէս զողջակէզս զոհի ընկալաւ զնոսա ի ժամանակի ոյցելութեան » (Իմաստ . Բ . եւն) : Որովհետեւ որչափ որ նիւթեզէն բնութիւնը վայրագ ըլլայ , մեծ եւ ամենի , այնչափ աւելի կը զգացուի Ամենակալին զօրութիւնը , մեծութիւնը , ներկայութիւնը . անոր ամենատես աչաց առջեւ մահուան տեսակն եւ պատճառն ոչինչ է . քաջաց սքանչելի արիւթ թիւնն թշուառ արկածներէն աւելի գերազանց է . անոր անյաղթ բազուկը կը կորզէ կ'ապրեցնէ ոգին , եւ որչափ որ շոյտ եւ դառն ըլլայ իրեն խաւրած մահն՝ այնչափ ալ անյապաղ եւ մեծաշուք վարձահատոյց կ'ըլլայ : « Ո՞վ կը նմանի մեր Աստուծոյն որ բնակի ի բարձունս . անիկայ աղքատները գետնէն կը վերցունէ եւ տառապեալներն աղբեւնէն կը բարձրացունէ , եւ զանոնք իւր ժողովրդեան իշխաններուն հետ իրեւ իշխան կը նստեցունէ . (Մաղմ . ՃԺԲ) : Մարդ կրնայ մեռնիլ օրերով ցաւագար՝ եւ տարիներով կաթուածահար . ամենայն մահ տաժանելի է եւ տառապալի : Եղան որք տարերց բռնութեան դէմ կռուեցան եւ մեռան սիրովն Քրիստոսի , եւ խորաններու վրայ ի յարգութիւն բարձրացան : Ո՛ր եւ իցէ մահ վերջին շնորհք է , որովհետեւ առանց մահուան վերջին յարստեւութիւնն ապահովեալ չէ . ուստի մահն վերջին շնորհք մ'է եւ ամենամեծ շնորհք : Այլ չգե-

գերիմ պատճառարանելով. ի՞նչպէս մեռան Աստուծոյ բիւրուոր սիրելիներն. մեռան հարուածոց, քերանաց, սուսերու տակ. մեռան դամուած, անիւններով ջոխջախուած, յօդուածնին կտրտած, մորթեղերծ եղած. մեռան ժայռերէն հոսուելով, լճերու մէջ սառելով, հեղեղներու մէջ լըզդուելով. «Վասն քս մեռանիմք զօրհանապազ, համարեցաք որպէս զոչխար ի դէնումն» . ստուերի նման եւ դրեթէ ոչինչ եզող կեանք մը զոհելով, ստացան անոնց կեանքը: Փա՛ռք է ուրեմն. փա՛ռք է անոնց վիճակակից ըլլալ եւ պոսակակից:

Այլ ես դեռ եւս պիտի յանդգնիմ ու ըսեմ, այս մահը՝ ո՛չ թէ միայն փառք է, այլ նաեւ աստուածային խսկ: «Քրիստոսի չարչարիլն մարմնով եւ դուք ի նոյն միտս վառեցարուք» (Ա. Պետր. Դ. 1) Տեսէ՛ք տեսէ՛ք սա խաչը եւ վրան դամուած Աստուածորդին. տեսէ՛ք եւ ըսէ՛ք թէ եղած է երբէք ցաւ նման անոր ցաւոյ: Խօսէ՛, ո՛վ Խաչ. չեղած՞ դու Հրէից դայթակղութիւն եւ հեթանոսաց յիմարութիւն, այլ փրկուելիքներուն՝ Աստուծոյ զօրութիւն եւ Աստուծոյ իմաստութիւն. անարգանաց անդունդներէն ի գաղթ փառաց ամբարձար: Ահաւասիկ այն մեծ օրինակն որոյ ազդուութիւնն ամաց յոլովութիւնք չմարթացան ազաւաղել. այն օրինակն՝ տկար եւ խեղճ մարդուն համար հայելի մ'է, յորում կը տեսնէ իւր թշուառութեանց ու ցաւոց հաւատարիմ գծագրութիւն. սակայն խոշորացոյց հայելի մը՝ յորում ամենայն ցաւք մեծամեծ համեմատութիւններ կ'առնուն: Այն օրինակն բեւեռային աստղ մի է, ում ալէկոծ մահկանացուն պէտք է սեւեռէ անքթիթ հայեցուածն. այն օրինակն արիւնտթաթաւ ստրտաիւնի վէրք մի է, որ կէսը խաւարեալ արեգակի պէս կեցած է անցած եւ գալիք մարդկային ազգին գոյութեան կամարին վրայ: «Քրիստոսի չարչարելն մարմնով»: Անիկա կրեց ցուրտն ու տօթը, անօթութիւնն ու ծարաւ: Անիկայ յոգնեցաւ ու քրանեցաւ, հեծեց եւ լացաւ: Երկիւղ, կիրք եւ տեսք մահու քստմեկեցուն զինքն, թալկացաւ, յերկիր կործանեցաւ եւ արեան կայլակներ թափեց: Իբրեւ անթիւ սլաքք խոցեցին զինքն արհամարհանք, ծաղր, մատնութիւն եւ հայհոյանք: Կապեցին եւ կռփեցին զինք, ապտակեցին, վիրակից կռուական մարմնէն արեան հեղեղք լ'ազէցին, մինչ անասնաբարոյ մարդկան խարազանք տեղատարափ կ'իջնէին. փուշ եւ տա-

տասի ծածկեցին Անոր սրբազան գլուխն եւ գամեր Անոր ոտուընները ու ձեռուընները. դառնացաւ քիւմքն, գելաւ աղիքն, պատառեցաւ սիրտն, խամրեցաւ Անոր երիտասարդութեան ծաղիկն եւ ի հող մահու իջաւ Անոր փառքն: Մարդ եւ դժոխք եւ Աստուած պատժեցին զինքն, եւ երբ այս եռաբորբոք բարկութեան ահաւոր շունչը զինք չօշափեց, դարձաւ նմանեցաւ շանթահար եղեւնիի մը եւ ոգեսպառ անշնչացաւ: « Հաւատարիմ է բանս, զի եթէ ընդ նմա մեռաք՝ ընդ նմին եւ կեցցուք. » (Բ. Տիմ. Բ. 11. Հոռով. Ը. 29):

Երանի՜ ուրեմն քեզ, բիւր երանի, եղբայրակիցդ բարեբախտ: զի Որդւոյն Աստուծոյ մահուան կերպարանակից եղար (Փիլ. Գ. 10). կրնա՞յ աւելի դառն ըլլալ մահը. իւր բոլոր ուժովն յարձակեցաւ վրադ. կողոպտեց քու առոյգ տարիներդ եւ դու թոյլ տուիր. մերկացուց քու փառքդ եւ դու լռեցիր. քակեց կործանեց մարմնոյդ տաճարը եւ դու զոհ եղայիր. ցմրուր քամեցիր Քրիստոսի բաժակն եւ Անոր մկրտութեամբ մկրտուեցար. այն հեղեղն քեզի համար կարմիր ծով եղաւ, ուստի անցար յերկիրն Աւետեաց, այն հեղեղն Յորդանան եղաւ, ուստի առաքինութեան մաշկեակդ անցոյց գրեզ Եզրայի պէս հրեղէն կառօք յերկինս ամբառնալու համար: « Յուզից ի ճանապարհի արբեց, վառն այսորիկ բարձր արասցէ զլուսիս »: Ո՛վ վայրկեան. ո՛վ անմահ վայրկեան. ժամանակի կաթիլ մ'ես դու, ժամանակի հիւլէ մը. այլ սրբութիւն, այլ գիւցազնութիւն, այլ նահատակութիւն, այլ անվերջ երջանկութիւն կ'արժես. դու փայլուն մի աստղ ես, որ կը շողջողաս երկուց աշխարհաց հորիզոնին վրայ. ընդ քեզ պիտի պնդուն արդիւք եւ սերունդք: Քանզի երբ ազատեց զորոնք կրցաւ եւ կատարել կարծեց վրկադործութիւնը, երբ ըստ նուիրական պարտուց աճապարեց ազատել վերջապէս նաեւ իւր այս բեկանուտ կեանքը, որ այսօր է եւ վաղիւ կը թարչամի, երբ ելած էր գիւցազնական ծառային օգնականութեամբ իր բռնակարանէն եւ կը պրծէր ալեաց սրամտութենէն, եկաւ ականջն քաղցրիկ ձայն մը, աղէխորով ձայն մը, փոքրիկ որդեկաց ձայնիկն՝ որ տան մէջ մոռցուած եւ ի կորուստ մատնուելու վրայ հայրերնին յօգնութիւն կը կոչէին: Այն ձայնը հնչեց մեղմիկ ու մեղմիկ, գիւթեց զինքն ու շուա-

րեցուց . զարթեալ կուրծքին մէջ բոլոր առաքինութիւնը . մեծցաւ , աճեցաւ եւ հսկայացաւ , դիւցադնացաւ . նոր խաթուսեց անսլարտելի եւ անասան միտքն : — «Դարձի՛ր , ըսաւ , այն մահացու հրեշտակին որ ի բազուկս իւր ընկալեալ կը փրկէր զնա ի հոսանաց ջուրց , դարձի՛ր ազատենք որդեակներն» : — «Ինչո՞ւ դառնամ , ըսաւ այն հրեշտակն , քու կեանքդ քաղցր է , արեւդ պիտի չիջանի» : — «Դարձի՛ր , կրկնեց , դարձի՛ր . զի ինձ կեանք Քրիստոս է եւ մեռանիլ չա՛հ» (Փիլ . Ա . 21) : — «Ինչո՞ւ դառնամ , պատասխանեց հրեշտակը , ահա ջուրք դէզադէզ կառաղացեալ կը գոռան , հարուած մը , եւ ա՛լ չկամք» — «Դարձի՛ր , դոչեց , դարձի՛ր , վասն նորա մեռանիմք զօրհանապաղ . այլ ապականութիւնս այս զգեցցի զանմահութիւն» . — Այլ ինչո՞ւ դառնամ , պիտի չկարողանաս ազատել եւ մենք պիտի զոհուինք» : Յայնժամ ականթարթի մը մէջ կընեց կացութիւնը . երկու նժարներուն մէջ դրաւ վտանգն ու սէրը , սէրը թեթեւցուց վտանգը . դրեթ է համոզուեցաւ որ պիտի կարենար փրկել եւ այսպէս գտնելով զինքն ի մէջ կենաց եւ մահու , կարմրեցան այտերն երկնից հրով , ժպտեցաւ դէմքն , տեսաւ երկնից փառքն նորն Ստեփանոս եւ լուսաւոր ճառագայթ մը պատեց այն վեհապանծ գլուխն . . . «Դարձի՛ր , աղաղակեց , դարձի՛ր , զի սրբազան է պարտքն . եւ վտանգաւ իսկ մահու հարկ է զնոյն կատարել . քանզի ըսաւ Տէրը , » ուր Եսն եմ , անդ եւ պաշտօնեայն իմ եղիցի» (1) , ես ալ իրեն պէս զանձն իմ դնեմ ի վերայ ոչխարաց . զի ես եկի զի զկեանս ունիցին եւ առաւել եւս ունիցին» : — «Դառնամ , ըսաւ հրեշտակը , եւ եթէ հարկ ըլլայ , ես ալ քեզի հետ մեռնիմ» . . .

Ինչո՞ւ . կ'ողբայ ամբողջ քաղաքը իւրեւ այրի լցեալ տրտմութեամբ . ինչո՞ւ իր այտերէն կը հոսեն դառն արտասուք . ո՞ւր կ'ընթանայ այս հեկեկաձայն բազմութիւնն . . . մահուան անգութ գործն է . վա՛հ , հարաւ հովիւը , խորտակեցաւ անոր մարմնոյն սքանչելի շինուածը , ընդ տիղմ չաղախեցաւ չնաշխարհիկ մարգարիտը . ելան ամենքն կոծեւելով ու կուրծքերնին զարնելով . ո՞ւր ի գերութիւն վարեցաւ սրբաանեալ մարմինը . հարցուցին հողմերու եւ հողմերը սրտասխանեցին . Հեռո՛ւ , հեռու վարեցաւ ի գերութիւն . հարցուցին տղմալից ահաբեկներու , եւ աղաղակե-

ցին մեծածայն . Հեռո՛ւ , հինգ ժամ հեռու . եւ երեք օր
լացին անթաղ մարմինը . զի վիրաւոր կը ննջէր փոսերու
մէջ . . . :

Այլ , ո՛վ քաղաք , թոյլ տուր ողբոցդ . եւ դու , ո՛վ
դաժան պատկեր մահու , ի բա՛ց գնա ընդ միշտ , ի բաց .
ա՛լ մեղմէ արտասուք չկան . ա՛լ պիտի չհեծեմք . ա՛յլ եւս
մեր ողբ պիտի չանպատուէ այս փառաւոր յաղթանակը .
զի «Յայնժամ փառաւորեցու որդին մարդոյ եւ Աստուած
փառաւորեցաւ ի նմա (Յովհ . ԺԳ) » : Այս յաղթանակը Մար-
տիրոսութիւն է . որովհետեւ ո՛վ որ վասն հաւատոյ կը
մեռնի , մարտիրոս է . այլ սէրն մեծագոյն է քան զհաւատս .
եւ սա վասն սիրոյ մեռաւ . քանզի ո՛վ աւելի մեծ սէր
կրնայ ունենալ քան այն մարդն որ իր անձը իր բարեկա-
մաց վրայ կը դնէ (Յովհ . ԺԵ . 13) . « Հեղեղներէն խմեց
ճամբուն վրայ , անոր համար բարձրացոյց իր գլուխը » :
Վասն զի երբ ալեաց բռնութիւնը քակեց այն սուրբ ան-
դամոց շինուածն , երբ ապականութենէ անկորուստ մար-
մինն ի յայտ կ'ածէր անյաղթ բազուկ Աստուծոյն մեռելոց
եւ կենդանեաց , եւ նոյն իսկ այլաիրօնից դորովալիւ ար-
տասուքն՝ ի նշան այն մեծ սիրոյն զոր ներշնչած էր յամե-
նեսին ողբացեալ Հանգուցեալն , կ'ընկերանար յուղարկաւոր-
ութեան զանգակաց տխրալի գանգիւնով , եւ երբ չմիացե-
ալք իսկ կը մրցէին — ո՛վ սքանչելեացս — այն սուրբ ա-
ւանդն պահէլ իրենց Դամբանարանին մէջ իրբեւ գանձ բաղ-
ձալի , արդէն արդարացեալ եւ ամեն արատէ մաքրեալ հո-
գին Փարաւոնայազթ Մովսիսի պէս օրհնութիւն կ'երգէր .
«Օրհնեսցուք զՏէր զի փառօք է փառաւորեալ (Ել . ԺԲ . 1)
Տեսին զքեզ ջուրք , Աստուած , տեսին զքեզ ջուրք եւ եր-
կեան (Սաղմ . Հի . 17) . ասրեցայ ես ի խորոց ջուրց բաղ-
մաց . մի՛ ընկլցեն զիս պտոյտք ջուրց եւ մի՛ ընկղմեսցեն
զիս անդունդք խորոց . ջրհոր մի՛ կախուցէ զբերան իւր ի
վերայ իմ (Սաղմ . ԿԸ . 15 . 16) . զի փրկեաց զանձն իմ ի
մահուանէ եւ զաչս իմ յարտասուաց (Սաղմ . ձԺԴ . 8) » :
Եւ ընկերքն ⁽¹⁾ միաճայն կ'երգէին . «Անցաք մեք ընդ ջուր

(1) Դեր . Դամբղեան Վ . Էն զս եօմն անձինք եւս զո՞հ զնացին այս
սարսափելի տրկածին . 1 Վիլչէն Վ . Աւգերեան , որ իր հայրենիքը ձգելով
Եօզղաս զնացեր էր աշխատելու եւ քահանայ ըլլալու նպատակաւ . 1 . նոյն

եւ հաներ զմեզ ի հանգիստ (Սարգ. ԿԵ. 12)» : Եւ արդէն ներկայացած էր երկնաւոր փեսային առջեւ ըսելով. «Ահա-ւասիկ ես եւ մանկունք իմ», եւ լսած էր անոր հրաւերն. «Ազնիւ, ծառայ բարի եւ հաւատարիմ. մո'ւտ յուրախու-թիւն Տեառն քո», եւ առած էր նահատակաց սլափն ու մարտիրոսաց արմաւենին : «Հեղեղներէն խմեց ճամբուն վը-րայ, անոր համար բարձրացուց իր գլուխը» : Ո'ւր է ու-րեմն, ո'վ մահ, քու յաղթութիւնդ. ո'ւր է աշխարհիս կամ տանջանաց խտիրը. առաքինութիւնը կը սլափուի եւ յաղ-թութիւնը կը փառաւորուի : Ահաւասիկ գովուեցաւ նա ի Հոգւոյն Սրբոյ յանձին Շմաւոնի որդւոյ Ոնիայ Քահանայի մեծի. «Անոր օրով, կ'ըսէ Տէր, եւս քան զեւս զարգացաւ Տաճարին փառաւորութիւնը. հոգաց նա իր ազգը եւ ի կո-րոտեանէ ազատեց : Անիկայ փայլեցաւ Աստուծոյ Տաճարին մէջ իբրեւ զաստղ առաւօտու. կամ իբրեւ ծիածան ամալե-րու վրայ, կամ իբրեւ վարդերու ծաղիկ դարնան օրերուն մէջ. գեղեցկահոտ շուշան էր նա կամ բազմաբուրեան խունի. մարգարտայեւ ոսկեղէն անօթ, բազմաստեղն ձիթենի եւ կամ մայր Լիբանանու բարձրաբերձ. սլափ եղբարց իւ-րոց» (1) : ... Եւ ի'նչ պիտի ըլլայ այն ժողովուրդը՝ որուն համար իր անձը զոհեց. ո'չ ապաքէն պիտի ցրուին վայրա-վատին անհովիւ ոչխարներու նման : Ո'չ, ո'չ. պիտի փշրեմ, կ'ըսէ Տէր, ի չնորհս իմ նահատակիս ամենէն քարացեալ սրտերն. պիտի խորտակեմ հարթեմ հպարտացեալ բարձրու-թիւններն. անոր արիւնաթաթաւ գերեզմանէն պիտի բու-սուցանեմ անմահութեան պտուղներ եւ անհամար սերունդ. «Տաց զչարս փոխանակ գերեզմանի նորա եւ զմեծամեծս փոխանակ մահու նորա. զի անօրէնութիւն ինչ ո'չ գործ-եաց եւ ո'չ դուռ նենգութիւն ի բերան նորա» (Ես. ԾԳ. 9) :

Եւ դու ցնծա՛ պարծանօք, քաղա՛քդ Կղեմայ. դու որ ուռդեալ քրտամբ Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի եւ ա-

նին քեռորդին Յովհ. Վրժ. որ նոյն վախճանաւ կ'աշխատէր հոն 1. Դիւ-ցազնական ծառայն Միսաբ, որ արդէն շատերը ուսերուն վրայ ջրերուն մէջէն ազատած էր, եւ Գրմբղեան Վ. ք ազատելու վրայ էր երբ զոց ծայնն առին ու ներս մտան. Դարձեալ ինչպէս գրած էր Մագսուսեան Վ. ք, ախանասես եւ ինքն եւս նոյն ծառային միջոցաւ ազատեալ, 4 տնձիք եւս նալպանսեան ընտանիքէն : Աստուած հանգիստ պարգեւէ՛ :

(1) Եկզ- կամ Սիրաբ. Ծ. բոս Վուլկադայի :

րեամբ այնքան փառաւոր մարտիրոսաց, տիւեցիր քու որդիքդ ի հեռաւոր գաւառս Աւետարանի լոյսը ծաւալելու, դու որ երկնից համար այնչափ բնակիչներ պատրաստեցիր, ո՛ղջ լեր ու փառաւորուէ՛. զի դու տուիր այս արիւնն ալ, դու պողաբերեցիր այս չքնաղ պտուղը, դու հասցուցիր այս նահատակը, որ հեղեղներէն խմելով բարձրացոյց իւր գլուխը:

Եւ արդ, ո՛վ տիրեցեալ եւ ողբացեալդ Յովսէփ Վ. Գրմըշեան, կը մտայ ինձ տալ քեզ հրաժարական ողջոյնս, իբրեւ որդի եւ աշակերտ եւ բարեկամ եւ եղբայրակից...: Սաղաղութեամբ ըլլայ Գերեզմանդ եւ անխռով հանգչի խոշտանդեալ մարմինդ մինչեւ ցփողն յետին. ծաղիկ եւ բուրբ առաքինութեամբդ յօգուտ հաւատացելոց: — Այլ ես ի նշան յաւերժական տխուր սիրոյ ի՞նչ տամ քեզ. վա՞րդ մը. — այլ կը թարչամի. հառաջա՞նք մը. — այլ կը նուաղի. արտասո՞ւք մը. — այլ կը ցամաքի: Այլ ես ի՞նչ տաս քեզ, եթէ ոչ վառած սրտի խունկն, որ է աղօթք հաւատացելոյ. տամ զայս յետին նուէր եւ առնում քեզմէ տրիտուր սուրբ օրինակդ եւ դնեմ զայն ծոցիս մէջ եւ անկորուստ պահպանեմ մինչեւ յօրն կոչման իմոյ: Եւ փոխան այն քաղցր ժամերուն յորս քեզի կենակից եղայ, քու յիշատակդ ըլլայ ինձ առաջնորդ կենաց. սորվիմ քեզմէ յայսմ հետէ թէ կեանքն ջախջախ եղէ՞ք մի է, ստուեր եւ ունայնութիւն. սորվիմ որ եթէ արդարն հազիւ կեցցէ, ապա մեղաւորն ո՞ր գտանիցի. սորվիմ թէ ի պատիժ մեզոց եւ ի վարձ արժանեաց հարկաւոր է չարչարուիլ. եւ թէ յաջողութիւնք զմեզ կը կուրցնեն ու մոլորցնեն, իսկ ձախորդութիւնք կը չափաւորեն, կը զօրացնեն եւ կը սորվեցնեն թէ մարդ տկար է եւ յողդողդ, իսկ Աստուած միայն իմաստուն է: Եւ քու պատկերդ թող անջինջ դրոշմուի մտացս մէջ: Երբ ցանկութեամբ պիտի ջեւնու ըզեզս կամ թուրութեամբ պիտի լքանի սիրտս, երեւցո՛ւր քու երեսդ եւ ապրիմ. երեւէ՛ ինձ դիչերը մթութեան մէջ եւ ցերեկը յարթնութեան. երեւէ՛ ինձ իբրեւ տիպար ճշմարիտ քահանայութեան, իբրեւ լիազօր դեսպան երկնից թագաւորին. երեւէ՛ մահուան ցուրտ շղարշին տակ, վիրաւոր, արիւնաթաթաւ, ճմլեալ, ջախջախեալ, եւ երեւէ՛ ինձ անսպառ կենդանութեան փայլովն, ճառագայթարձակ, երջանիկ,

փառաւորեալ եւ անմահ. ցոյց ինձ պատկիւղ եւ արմաւե-
նեղդ գեղեցկութիւնը, արեւոյ՝ զիս նոցին տենչանօք. որ-
պէս զի չյառեմ այլ եւս հայեցուածքս այս աշխարհիս
տղմին վրայ, ուր ամենայն ինչ ունայնութիւն է եւ ոգւոյ
աննկարագրելի տառապանք. որպէս զի զԲրիտոս շահելու
համար ամեն բան կզկզանս համարիմ (Փիլ. Գ. 8). որպէս
զի կռուիմ, չարչարուիմ, ճգնիմ, յաղթեմ, պապուիմ. եւ
քսուի ինձ համար եւս. «Հեղեղներէն խմեց ճամբուն վրայ.
անոր համար բարձրացոյց իւր գլուխը»:

ԳԵՈՐԳ ՎԴՊՏ. ԹԷՐԱԽՊԱՇԵԱՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԳԻՐ

ԱՌԱՔԵԱԼ Ի ԴԻՄԷՅ ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԿՐՈՆԻՅ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌ-
ՊԱՏՐԻԱՐԿԱՐԱՆ ՅՈՒՆԱՅ՝ ՊԱՏՐԻԱՐԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՇՆՈՐԶՄԱՆՅ
ԽՆԴՐՈՅ ՄԱՍԻՆ

Մազաքի Սասաբէթի ուզմասէն թէշրինի տանի 13 թարիսի Ասիլէ նէ-
զարէթի ճէլիլէսինէ եազըրպ նէզարէթի միւշարիլէյհասէն Բոււ Բաթ-
րիքիսանէսինէ թէպիլիզ գըլընան թէզըբէրէի սամիլէսին սուրէթի տիւ:

« Բոււ րաթրիլիլիսանէսինին՝ իմթիյազաթի մէզհէպիլէյէյէ
տաիր վազը օլան իսթիտասը իւզէրինէ մուգատտէմա մէճ-
լիսի մախսուսու վիւքէլաճա ճէրէյան իտէն թէտգիլիլի վէ
միւզաքէրաթը հալի մուգարբէրաթ՝ Բաթրիլիլիլէյէյէյէյէյէ
թէպիլիլ, ըլլաթալթիլիլ Բաթրիլիլ Էֆէնտի հազըբէթլէրինտէն
ճէվապէն ալընըս թէզըբէրէի տէվլէթլէրիլէյէ Պասիլ Ալիլէյէ
իրսալ գըլընան թազրիրտէ, միւսթէտիյաթի վազըս իլէ
մուգարբէրաթ պէյնինտէ էսասը Փարգլար օլտուղը իշար
օլունմուշ, վէ պու Փարգլար իսէ նաֆազայա տաիր Բաթ-
րիլիլիլիլիլիլիլ վէրիլիլիլիլ գարարը նիհայիլէրին իճրասընտա
հասըլը լազըմ կէլէն մէտեունլար իշիլն տիկէր թարաֆ-
տան մասրաֆ ալընմամսը, վէ վասիլէթ պահընտա վէրէ-
սէսի քէպիլիլ վէ եա սաղիլ օլան պիլ իրիլիլիլիլիլիլ վա-
սիլէթ օլունան էմիլիլիլ մէնգուլէ վէ էմիլաքընըն մէհաքիմճէ

Թահրիրաէն վարէսթէ օլմասը, վէ մէքթէպէր խուսուսընտա տէրս բրօկրամլարը իլէ մուալլիմ վէ մուալլիմէլէր շէհատէթնամէլէրինին՝ Բաթրիգ վէ եա մէթրօքօլիտխանէլէրաէն թաստիգ խտրմէսի, վէ Պուլիար բխգօքօսլարընըն թէպտիլի գըյաֆէթլէրի իլէ պէրասլէր պէրաթի ալիլէրինէ պազը ֆըգըրաթ տէրճի մատտէլէրինտէն իպարէթ օլտուղու՝ Բաթրիգխանէ թարաֆընտան շիֆահէն վէրիլէն իյգահաթտան անլաշըլմըշ օլմասընա մէպնի մէվատտի մէգըլւրէ մէճլիսի մախսուսու վիւքէլատա լէտէթթէտգիգ, նաֆագա հագգընապ վէրիլէճէք գարարը նիհայիլէրին իճրաաթընտա հապսը լաղըմ կէլէն մէտեունլար իշիւն տիկէր թարաֆտան իաշէ մասրաֆը ալընմամսը՝ մուվաֆրգի մաստէլէթի Սէնիյէ օլմաղլէ, պու պապտէ Իճրա Նիզամիամէսինէ պիր ֆըգըրաի մախսուսէ իլալէսի, վէ վասիյէթ խուսուսուստա քէպիր վէ եա սաղիր վէրիլէսի օլուպտա, վէֆաթ խրէն պիր խրիսթիյան թէրէքէսինտէ զուհուր խտէն վասիյէթնամէ՝ Բաթրիգ վէ եա մէթրօքօլիտ վէ եախօտ բխգօքօս թարաֆընտան թաստիգ օլունմուշ պուլունտուղու հալտէ, մահքէ մէճէ միւլթէպէր թուլթուլալ՝ արաղիի էմիրիյէ վէ էֆգաֆտան մատաա շամիլ օլտուղու կէրէք մալ վէ կէրէք միւլքին՝ մուսալւն լէհէ եանի վասիյէթ օլունան ճիհէթէ պիլա վաղը եէտ թէրք խտրմէսի, վէ պիյնէլ վէրէսէ իշպու վասիյէթնամէտէն միւնպախիս միւնաղաաթ՝ բաթրիգխանէնին մէճլիսի միւլթէլիթ նիզամիամէսինին Յիւնճիւ մատտէսի մուճէպլինճէ Տէրիստատէթտէ մէճլիսի մէգըլւրտէ՝ րույէթ օլունտուղու կիպի, վիլայաթտա տախի մէթրօքօլիտխանէ մէճլիսինտէ կէօրիլիւալ՝ միճալիսի մէգըլւրէտէն վէրիլէճէք իլամաթըն հիւքիւմէթճէ իճրա տախիլէրինտէ իճրա օլունմասը, վէ մէքթէպէրին տէրս բրօկրամլարը՝ բաթրիգխանէ վէ մէթրօքօլիտխանէլէրճէ թանգիմ վէ եա թաստիգ, վէ մուալլիմ վէ մուալլիմէլէրին տիբլումա վէ շէհատէթնամէլէրի երինէ անլէր թարաֆընտան թաստիգ օլունտուղու կիպի, հիւքիւմէթճէտէ մալիւմ օլմասը լաղըմ կէլէճէլինտէն, Մէարիֆ միւֆէթթիշի վէ եա միւտիրի թարաֆընտան մէքեաթիպին թէտարիսաթը թէֆթիշ իլէ մուգիրր տէրս, վէ օլ վէճիլէ շէհատէթնամէսի օլմայան մուալլիմ վէ մուալլիմէլէր կէօրիւլտիլիւ հալտէ, բաթրիգխանէ վէ մէթրօքօլիտխանէ իլէ պիլ մուխասլէրէ՝ օ մագուլէ տէրսլէրին օգուլթուրուլմամսը վէ

օ կիպի շէհատէթնաւէսիզ մուալլիմ վէ մուալլիմէլէրին ան-
լէր վասըթասը իլէ թէպտիլ իթտիրիլմէսի, վէ Պուլկար
մէթրօթօլիալէրինէ թէպտիլի քիսվէ իթտիրիլմէսի՝ մուգատ-
տէմա Պուլկար էքզարդը էֆէնտիյէ թավսիյէ օլունտուղու
միսիլլի պու քէրրէ տախի թավսիյէ իտիլմէսի գարարլաշու-
րըլմըշ օլտուղունա, վէ պիր միւտտէթտէն պէրի քիլիսէ-
լէրտէ ային իճրասընըն թաթիլինտէն տօլայը շու կիւնլէրտէ
Բումէլինին Պուլկար վէ Բում էհալիսի թարաֆընտան բաթ-
րիգխանէ ալէյհինէ պիր թագըմ շիքեայէթլէր կէլմէքտէ
օլուպ, հիւքիւմէթի Սէնիյէնին՝ իմթիյազաթի մէզէպիյէ
հագգընտա էօթէտէն պէրի իլթիգամ էյլէտիկի մէսլէքի
մուհաֆազաքեարի վէ ատալէթշիարի՝ ճիւմէճէ մալլիւմ օ-
լուպ, թէպլիղաթի սապըգատա պէրթաֆսիլ պէյան գը-
լընտըղը վէճհլէ, իմթիյազաթի մէզքիւրէ թէմամը իլէ մահ-
ֆուզ վէ մէրի օլմաղլէ պէրապէր բաթրիգխանէյէ վէ բու-
էսաի բուհանիյէյէ ախտ մէվաստըն մուամէլաթը՝ խայլիճէ
թէսհիլ տախի իտիլտիյինտէն, պունտան տօլայը էմին վէ
միւթմէին՝ վէ մին էլ գատիմ ճանիպի տէվլէթի Սիյէտէն
բաթրիգխանէյէ իհսան վէ թարաֆի էշրէֆի հազրէթի
Բատիշահիտէն թէէյիտ պույրուլան միւսասատաթի Սէնիյէ-
նին գատրինի պիլէրէք մէմուլն վէ միւթէշէքքիր օլմալարը
լազըմ կէլէճէյինէ պինաէն, քէմաքեան իյֆայի վէզայիֆի
մէմուրիյէթէ միւպատէրէթ վէ իսլրազի մէասիրի սատա-
գաթ իլէ քիլիսէլէրտէ ային իճրասընըն թաթիլի կիպի
Բում ճէօմաաթընըն ինքիսարի գուլուպունու տա՛լ հալաթ-
տան, վէ սըֆաթի թապիիյէթէ միւնաֆի մուճիպի մէսու-
լիյէթ սաիր թէշէպլիւսաթտան թէվազգը վէ միւճանէպէթ
օլունմասը խուսուսունուն՝ նէզարէթի ճէլիլէլէրի վասըթա-
սը իլէ Բաթրիգ էֆէնտիյէ թէպլիղի թէզէքքիւր գըլընմըշ,
վէ պիլիսթիգան իրատէի Սէնիյէի հազրէթի Բատիշահի օլ
մէրքէզտէ շէրէֆսանիհ օլմուշ օլմաղլէ, պէր մանթուգու
էմրիւ Փէրմանի Հիւմայուն իյֆայի միւգթէզասընա հիւմ-
մէթ պույրուլմասը սիյազընտա :

(Թարիգ)

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

ՊԱՇՏՈՆԱԳԻՐ Բ. ԴՐԱՆ

Ահաւստիկ Թարգմանութիւնն այն եպարքոսական պաշտօնագրին, որ՝ 13 նոյեմբեր 1306 թուականաւ, Դասական ու Կրօնական գործոց նախարարութեան ուղղուած է եւ զոր այս վերջինն հաղորդած է Յունաց Պատրիարքարանին :

Յունաց Պատրիարքարանի առանձնաշնորհմտնց խընդրոյն վերաբերեալ այն խնդրանաց վրայ, որք Յունաց Ամեն . Պատրիարքին կողմէ մատուցուած էին, նախարարաց Խորհրդոյ կողմէ տրուած որոշմունք հաղորդուած էին Ն . Ամենապատուութեան :

Արդ, Յունաց Ամեն . Պատրիարքն՝ թագրիւրով մը, որ Զեր վսեմութեան մէկ պաշտօնագրովը ղրկուած է Բ . Դրան, ծանուցած է թէ՛ իւր խնդրանաց և տրուած որոշմանց մէջ հիմնական տարբերութիւններ կան :

Պատրիարքարանի կողմէ տրուած բերանացի բացատրութեանց համաձայն, այդ տարբերութիւնք կը բաղկանան հետեւեալներէ .

Ամուսնական դատերու մէջ՝ պարէնի (նափազա) առթիւ Պատրիարքարանի կողմէ տրուած վերջնական որոշմունք գործադրուելու պահուն երբ պարտականին բանտարկութիւնն հարկ դատուի, պահանջող կողմէն ո՛ր և է ծախք չառնուլ բանտարկեալ պարտապանին համար :

Ժառանգական խնդրոց գալով, դատարանք չմիջամտեն այն անշարժ և չարժուէ կալուածոց զորս քրիստոնեայ մը կտակած է, նոյն իսկ եթէ ժառանգորդք չափահաս կամ անչափահաս ըլլան :

Դպրոցական խնդրոց համար ալ, Պատրիարքարանն եւ կամ Մետրապօլտարանները վաւերացնեն ուսմանց ծրագրերն և ուսուցչաց ու ուսուցչուհեաց վկայականները :

Վերջապէս, փոխել պուրկար եպիսկոպոսաց հագուստի ձեւն և անոնց Պետրաքին մէջ ինչ ինչ տրամադրութիւններ դնել :

Նախարարաց Խորհուրդն, յետ խորհրդակցութեան, հետեւեալ որոշումները տուած է.

Ա. Նկատելով, որ՝ երբ սլարէնի առթիւ տրուած որոշման մը գործադրութեան պահուն պարտապանին բանտարկուիլն հարկ դատուի, արդարութեան հակառակ է սլահանջող կողմէն ուտեստի ծախք մը առնուլ բանտարկեալ պարտականին համար, որոշուած է այդ մասին մասնաւոր հատուած մը աւելցնել վճիռներու գործադրութեան կանոնադրին մէջ (Ինչպէս Նիզամնամեսին):

Բ. Եթէ չափահաս ու անչափահաս ժառանգորդներ ունեցող քրիստոնեայ մը կտակ մը թողու, որ վաւերացած ըլլայ Պատրիարքին, մետրապոլտին կամ եպիսկոպոսին մը կողմէ, այդ կտակ դատարանաց կողմէ ընդունելի պիտի դատուի: Կտակեալ անշարժ ու շարժուն ստացուածքներն, ի բաց առեալ Վազքեֆներն ու Միրիյէ կոչուած հողերը, կտակընկալին պիտի յաճնուին առանց ո՛ր և է կողմէ միջամտութիւն մ'ըլլալու: Եթէ ի մէջ ժառանգորդաց այդ կտակներու առթիւ վէճ ծագի, Պատրիարքարանի Խառն Ժողովոյ կանոնադրին Գ. յօդուածին համաձայն՝ այդ վէճեր պիտի կարգադրուին ի Կ. Պոլիս Խառն Ժողովին և ի գաւառս Մետրապոլտարանաց Ժողովներուն մէջ, որոց՝ կողմէ տրուած վճռադիրք պիտի գործադրուին կառավարութեան գործադիր իշխանութեանց միջոցաւ:

Գ. — Ինչպէս որ վարժարանաց ուսմանց ծրագրերը կը պատրաստուին ու կը վաւերացուն Պատրիարքարանին ու Մետրապոլտարանաց կողմէ, և ուսուցչաց ու ուսուցչուհեաց վկայականք ևս այդ կրօնական իշխանութեանց կողմէ կը վաւերացուն, հարկ է որ կառավարութիւնն ևս ազոնց վրայ տեղեկութիւն ունենայ: Հետեւաբար վարժարանաց մէջ աւանդուած ուսմունք պիտի քննուին Մէարիֆի քննիչին կամ տնօրէնին կողմէ, եւ եթէ հաստատուի որ վնասակար նիւթեր կ'աւանդուին և վկայական չունեցող ուսուցիչներ կը գտնուին, վերոյիշեալ վնասակար նիւթերու ուսուցումը Պատրիարքարանի կամ Մետրապոլտարանաց հետ կատարուած բանակցութենէ մը յետոյ, պիտի արդելուին եւ վկայական չունեցող ուսուցիչք կամ ուսուցչուհիք անոնց միջոցաւ պիտի փոխուին:

Դ. — Գալով սրուկար եպիսկոպոսներու հագուստի ձեւը

փոխելուն , ինչպէս որ արդէն յանձնարարուած էր Պուլկա-
րաց Դեր . Եկղարքին , այս անգամ եւս միեւնոյն յանձնարա-
րութիւնը պիտի ըլլայ :

Ժամանակէ մը ի վեր յոյն եկեղեցեաց մէջ կրօնական ա-
րարողութեանց դադարումն , այս օրերս տեղի տուած է Բու-
մէլիի յոյն ու պուլկար ժողովրդեան բողոքանաց ընդդէմ՝
Պատրիարքարանի : Յայտնի է ամենեցուն թէ կայս . կառա-
վարութիւնը ընաւ շեղած չէ կրօնական առանձնաշնորհմանց
նկատմամբ ի վաղուց անտի իւր ունեցած պահպանողական և
արդարակորով ընթացքէն : Ինչպէս որ մանրամասնօրէն բա-
ցատրուած էր նախորդ գեղուցման մէջ , այդ առանձնա-
շնորհմունք ամբողջովին կան և են ի գործադրութեան . մի-
անգամայն մեծ դիւրութիւնք ընծայուած են Պատրիարքա-
րանի ու կրօնական պետերու վերաբերեալ գործոց : Պա-
տրիարքն ու կրօնականք յետ այսորիկ պէտք է վստահ ու
ապահով ըլլան և գնահատելով այն առանձնաշնորհումներն
որք կայս . կառավարութեան կողմէ Պատրիարքարանին շը-
նորհուած և վեհ . Սուլթանին կողմէ վաւերացուած են ,
գոհ և երախտապարտ մնան :

Նախարարաց Խորհուրդն որոշած է նաև Ձեր Վսեմու-
թեան միջոցաւ հրաւիրել Ամեն . Պատրիարքն , որպէս զի
վերատանձնէ իւր պաշտօն , և անձնանուիրութեան փորձ
մը տալով զգուշանայ այնպիսի ընթացքներէ , ինչպէս է
եկեղեցեաց մէջ կրօնական արարողութեանց դադարումն ,
որք յոյն հասարակութիւնը կը վշտացնեն , և որք հակա-
ռակ են հաւատարմական զգացմանց եւ պատասխանատուու-
թիւն կը հրաւիրեն :

Կայս . Իրատէ մը վաւերացուցած ըլլալով վերոյգրեալ
որոշումները՝ Ձեր Վսեմութիւնը պիտի հաճի ըստ այնմ հարկ
եղածն ի գործ դնել :

ՀԱՆՐԱՊԻՐ ՀԱՅ ԵՐԵՒԵԼԵԱՑ

Ա Ռ Վ Ե Հ . Ս ՈՒ Լ Թ Ա Ն Ն

Թուրք եւ ազգային լրագիրք հրատարակեցին հայ երեւելեաց կողմէ առ Վեհ. Սուլթանն մասուցեալ հետեւեալ հանրագիրք .

Անձինք ոմանք աստ անդ ասօրէն հրատարակութեանց եւ գործողութեանց համարձակած են , հայ Հասարակութեան փրկութեան ու շահուց միասող նպատակի մը ծառայելով , եւ միանգամայն նպատակ ունենալով խզելու հայ հպատակաց Օսմանեան կառավարութեան հետ դարաւոր հաւատարմութեան կապերը : Այդ անձինք այդ կերպիւ կ'աշխատին պարզամիտները խաբել :

Այդ անձինք հայ հասարակութեան ամենափոքր մէկ մաս մը կազմելով , բնաւ ո՛ր եւ է հոնգամանք եւ արտօնութիւն չունին յանուն հայ հասարակութեան գործելու : Այս անձանց մէջ գլխաւոր անհատ մը չգտնուելով , յայտնի կ'ըլլայ թէ հայ հաւատարիմ հպատակներն անոնց նպատակին չեն ծառայեր :

Հայ հաւատարիմ հպատակներն հինգ հարիւր տարիէ ի վեր Ձերդ Վեհափառութեան Օգոստոսիառ Նախնեաց բարձր հովանոյն ներքեւ տակրելով , պահպանած են իրենց կրօնքը , լեզուն ու ազգութիւնն եւ երջանիկ ու անգորր կացութեան մը արժանացած են : Հայերն առ այս իրենց ամենէն նուիրական պարտականութիւնը համարած են հաւատարմութիւն առ Օսմ. կառավարութիւնն եւ ասոր փոխարէն արժանացած են կայս. կառավարութեան վստահութեանն ու պաշտպանութեանը :

Մահաւանդ այս դարուս մէջ , շնորհիւ մեր Օգոստոսիառ Վեհապետին ձեռք բերուած այնչափ օգտաշատ արդիւնքներ Ձերդ Վեհափառութեան բարեբաւարիկ գահակալութեան օրէն յայտօր ծառայած են , առանց բացառութեան , բոլոր կայս. հպատակաց բարոյական ու նիւթական յառաջադիմութեան : Հայ հաւատարիմ հպատակներն , որք օգտուած են այդ արդիւնքներէն , յայտնի է թէ ասիէ յետոյ եւս պիտի արժանանան կայսերական շնորհաց :

Հայ հաւատարիմ հպատակաց ամենամեծ փառաքն է ամենայն ապահովութեամբ ու անգորրութեամբ ապրիլ շնորհիւ կայս . կառավարութեան գլխութեանն ու արդարութեան :

Զեր Վեհափառութեան ամենախոնարհ ծառայք :

(Ստորագրութիւն)

(Փաշայներ) Ելեւսական նախարար Յակոբ, Ծերակոսի անդամ Աբրահամ, Արսարին գործոց նախարարութեան խորհրդական Տասեան Յարութիւն — (Պէյեր եւ Կփէնսիներ), Դասական նախարարութեան խորհրդական Վահան, Ծերակոյտի անդամ Սէրվիչէն, Պեսական խորհրդոյ անդամ Ապրօ, առաջին ճարտարագէտ Սարգիս Պալեան, Պեսական խորհրդոյ անդամ Նուրեան, Բէժիի քովսէրներէն Սարգիս Համամեան, Բ. Դրան իրաւագէտ խորհրդական Դաբրիէլ Նորասունկեան, Մագսուտ Սիմոն, Արսարին գործոց նախարարութեան խորհրդականի օգնական Իլիաս Չայեան, Արսարին գործոց նախարարութեան հաշու ախլալ Դրիգոր Խըսրեան, Հպատակութեանց Դիւանին տնօրէն Օհան Պաղտասեան, Վնուաքեկ ասենի անդամ Կարապետ Խումարեան, Կայս. պալատան խորհրդական բժիշկ Տիգրան Փէշմաճեան, Կայս. շէնքերու ճարտարագէտներէն Յոհաննէս Ազնաւորեան, Վառօղապետ Պօղոս պէյի որդի Աւաքել, Աբիկ Ունեան, Ապահովութեան Մնտուկի աւելորակ Յովհաննէս Փափագեան, Ս Կարապետի Դրան Թարգմանութեանց սենեկին տնօրէն Միրայէլ Մամիկոնեան, Մարսուտ Սեպուհ, Առեւտրական երկրորդ դասարանին նախագահ Թովմաս Խորասանեան, Կիւլպէնկեան Սարգիս, Վերաքննիչ ասենի անդամ Դաբրիէլ Դաբրիէլեան, Առեւտրական առաջին դասարանին անդամ Տիգրան Եռսուրբեան, Յովհաննէս Լուսեան, Մասթէրս Ունեան, Մնտոն Հաճեան, Տեգրան Կիւմլուշկէրսան, Առեւտրական Սենեկի անդամ Վանուկ Ասլանեան, Փասաքան Աղերսանյո Մէրի-Էմզուլի, Փասաքան Աւեսիս Դուրեան, Հարենց Նշան, Միրայէլ Մամեան եւ Բարսեղ Հալամեան :

* * *

Այս հանրագրոյն ի պատասխան կայս. պալատան առաջին քարտուղարը հետեւեալ գիրն ուղղած է հանրագիրն ստորագրող Վսեմ. Յակոբ, Աբրահամ ու Յարութիւն փաշաներու, Վսեմ. Վահան Էֆէնսիի, Վսեմ. Սարգիս պէյ Պալեանի, Վսեմ. Ապրօ Էֆէնսիի, Վսեմ. Սարգիս Էֆէնսի Համամեանի, Վսեմ. Մարսուտ Սիմոն պէյի եւ այլոց.

Զեր կողմէ միահաւալոյն պատրաստուելով Վեհ . Սուլթանին մատուցեալ հանրագիրը ցաւ կը յայտնէր թէ մէկ քանի անձինք ձեռնարկած են պարզամիտներ խաբել, Հայ հաւատարիմ հաւատակութեան իրկութեանն ու շահուց վնասող նպատակի մը ծառայելով եւ կայս . կառավարութեան հետ վազեմի հաւատարմութեան կապը խզելու նպատակաւ :

Միանգամայն յարած էիք թէ այդ կարգի տնօրէնք Հայոց ամենափոքր մէկ մասն ըլլալով, բնաւ արտօնութիւն չունին յանուն հասարակութեան գործելու, և թէ Հայ հպատակներն այդ տեսակ անձանց փոխարէն նպատակին բնաւ մասնակցած չեն: Այս հանրագիր ներկայացուած է Վեհ. Սուլթանին, որ հրամայած է հետեւեալներն հաղորդել Ձեզ:

Ն. Վեհափառութիւն բոլորովին վստահ է թէ Հայ կայս. հպատակաց դարաւոր սէրն ու հաւատարմութիւնն առ օսմանեան գահն, բնաւ նո ապած չէ: Այս օրերս մէկ քանի անձանց կողմէ ձեռնարկուած թշնամական ու խռովայոյզ հրատարակութիւնք ու գործողութիւնք, փոքրաթիւ կարճամիտներէ զտու և ոչ մէկ Հայու մը հաւատարմութեան զգացմանց կրնան խափան ըլլալ: Վեհ. Սուլթանն այս մասին բնաւ չտարակուսիր և Հայ հպատակաց նկատմամբ Իւր կայս. համարումը կատարեալ է: Միանգամայն նոյն հասարակութեան երեւելեաց կողմէ այս կերպիւ հաւատարմական զգացմանց արտայայտութիւնը կայս. բարձր գոհունակութեան արժանացած է. Ն. Վեհափառութիւն յոյս յայտնած է թէ ազդու խրատներ պիտի արուին անոնց որք հաւատարմութեան նշանորանին բնաւ չհամապատասխանող դնորական ինչ ինչ գաղափարներու ծառայել կ'ուզեն, և թէ ջանքեր պիտի ըլլան այդ տեսակ անհատներն օրինաւորութեան և ողջմտութեան շաղկին մէջ վերստին մտցնելու համար:

17 Ռէպիւլ ախր 308

18 Նոյեմբեր 306

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԲՈՂՈՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Նորադանդութեան պետերու հետ ունեցած հակաձառութեան մէջ Պոսիւէ քանիցս գուշակած էր թէ Բողոքականութիւնն պիտի յանդէր վերջապէս ի կրօնական անտարբերութիւն, մինչեւ որ ուրանայր ամենեւին ամեն կերպ վարդապետութիւն: Փոխխմանց հեղինակին սոյն մտադրեալիս նախատեսութիւն, որ երբեմն իբր ծայրայեղու-

թիւն կը նկատուէր, այժմ կ'սկսի ստուգուիլ: Ամենուրեք, ի Գերմանիա, ի Հելլետիա, ի Շուէտ եւ նոյն իսկ յԱնգղիա բողոքական աղգային եկեղեցիք բոլորովին քայքայուելու վրայ են, նոքա ըստ ինքեան լոկ մարմիններ են, եւ միայն յիշեալ Տէրութեանց նիւթական եւ չահախնդիր ձեռն-տուութեամբն յոտին կը կենան: Բողոքականութեան կրօնական կեանքն, — եթէ կեանք արժանի է կոչել զայն, — մնացած է միայն այն անթիւ անհամար աղանդոց քով, որոնք սոյն առաջին մարմնոյն ծնունդներն են:

Բրուսիոյ եպիսկոպոսաց իրենց կլերին եւ ժողովրդեան ուղղած վերջին հովուական թուղթն, Գերմանիոյ բողոքական օրաթերթերու առթիւ տուաւ յոյժ կարեւոր հակաձառութեան: Որքոսոքս կոչուած բողոքականութեան լրագիրք՝ այս առթիւ իրենց գրչէն այնպիսի խոստովանութիւններ փայտուցին, որ զանոնք հաւաքելով մեր ընթերցողաց ներկայացնելը անօգուտ չենք համարիր: Ահաւասիկ այս խնդրոյ նկատմամբ իրենց քարոզչաց եւ հովուաց բերանն եղով Ռեյխսպօթ օրաթերթին գրածը. «Մեր եկեղեցին կ'ըսէ, իւր պատմութեան տագնապալից վտանգաւոր ճգնաժամին հասած է, այնպէս որ ամեն բանէ առաջ նա ինքն իրեն հարցնելու է թէ կարո՞ղ է արդեօք իւր կազմակերպութեամբն պաշտպանել ամենուրեք զճշմարտութիւնն: Միթէ կրնա՞մք հաստատական պատասխան մը տալ այս հարցին: Ո՛չ, չեմք կրնար: Բողոքական եկեղեցին կը յոժուի ինկն իր մեջ մի եւ նոյն երկրայորքեան ոգւով՝ որուն դեմ պե՛տ էր ու ոգորե՛ր աշխարհի մեջ: Աւետարանական դործոց հանդէպ՝ որոնց վրայ հաստատեալ է եկեղեցին, տատուածաբանական գիտութեան մի մեծ մասը կերպապէս մերժման կամ սկեպտական այնպիսի դիրք մը կը բռնէ որ բնապաշտից վարդապետութեան հաւասար է, որուն դէմ պէտք էր որ մաքառէր»:

«Արդի աւետարանական եկեղեցին՝ Տերութեան մը կամ ո՛ր եւ երկիրորքեան մը ունեցած զոյրքիւնն անգամ չունի: Ո՛չ կամք, եւ ո՛չ իսկ կազմակերպութիւն ունենալուն պատճառաւ՝ մեծադործութիւն մը կատարելու բոլորովին անյաջող եղած է: Եւ ո՛չ այլ ինչ է եթէ ո՛չ Տէրութեան մակարոյժ մի տարր»: Այսպիսի նշանաւոր խոստովանութեանէ մը յետոյ՝ Ռեյխսպօթ լրագիրն բարձրաձայն կը խնդրէ ե-

պիսկոպոսութեան վերահաստատումը : Բայց «Եպիսկոպոս» բառը գործածելու կը սոսկայ , ինչու որ այս անուանակոչութեան իւրայնոց քով անժողովրդականութենէն կը վախճայ : Եպիսկոպոսն , ըստ իւր կարծեաց , ընդհանուր վերակացուի , (?) անունը կրելու է , բայց նորա պաշտօնն ու իշխանութիւնն ուղղափառ եպիսկոպոսի պաշտօնէն եւ իշխանութենէն վերջապէս տարբեր ըլլալու չէ :

Ռեյխսպօք լրագրին այս սրարգած տեսութեանն արձագանգ եղան գերմանական բոլոր Ուրքոսոֆս թերթեր՝ որք ըսկան ճշմարիտ խաջակրութիւն մը քարոզել ի նպատո այնր զոր կոչեն «Ազատութիւն աւետարանական եկեղեցւոյ» : Զօյֆ՝ բողոքական մի թերթ , իւր գրած երկար մի յօդուածն երոյն կը բողոքէ այն գերութեան եւ ծառայութեան գէմ որ կը ծանրանայ այժմ բողոքական եկեղեցւոյն վրայ : Ըստ իրաւանց , կ'ըսէ վերոյիշեալ թերթն , Կայսրն կրօնքի գերազույն պետն է : Իսկ , արդեամբք , սահմանադրական վարչութեան հաստատուելէն ի վեր , կրօնից նախարարն է գերիշխան տէր , որոյ քրիստոնայ կամ անաստուած ըլլալուն իսկ մտադրութիւն չըլլար : Նոյն իսկ Օպերֆերխեկերսք , որ բողոքականութեան ամենաերեւելի կրօնական իշխանութիւնը կը ներկայայնէ , ամեն արեաքին գործոց համար կախում ունի կրօնից նախարարէն , այնպէս որ նախարարն՝ նոյն նախարարութեան ժողովոյ որոշուած թեանց հակառակ իսկ իւր ուղածը ընել տալու իրաւունքն ունի :

Եկեղեցական նուիրապետութեան վերահաստատումը խնդրողն միայն Ռեյխսպօք լրագրին չէ , այլ Քիրքխե-Մօնստրիփք , մի ուրիշ բողոքական կրօնական թերթն յայտնապէս կ'առաջարկէ զայն . եւ կ'ուղէ որ գէթ 400 եկեղեցականի գլուխ եպիսկոպոս մը գրուի : Ահաւասիկ մի վկայութիւն զոր այս լուտերական օրաթերթն կու տայ յանդէտըս՝ ի նպատո Ուղղափառ եկեղեցւոյ : «Մեր եկեղեցւոյ կացութիւնն , կ'ըսէ սոյն թերթ , որչափ աւելի նման ըլլայ նախնական քրիստոնեայ կացութեան , այնչափ աւելի պէտք է որ աչաց տուէլ ունեցուի այն միջոցները զոր գործածած է հեթանոսութեան գէմ կենալու համար : Նորա գլխաւոր միջոցն ու հնարքը հաւատքն էր անշուտ , բայց եկեղեցին բուն եկեղեցի ընողն գլխաւորապէս քրիստոնեայ եպիսկոպոսն էր» :

Այսպիսի խոստովանութիւններ մեկնութեան կարօտ չեն: Գերմանական բողոքանութիւնն կրնայ այսօր տեսնել թէ Կաթողիկէ եկեղեցին՝ տէրութեանց կրօնական բաներու միջամտութեանցը դէմ հակառակելովն՝ ո՛րչափ խմատութեամբ դործած կը լինի բողոքականութիւնն՝ որ Քաղաքաւրֆալֆի, (Կաթողիկէ եկեղեցւոյ դէմ ի Գերմանիա վերջերս եղած հալածանքը), այնքան ծափահարած էր, հիմայ յուսահատական ճիգեր կ'ընէ քաղաքական իշխանութեան հարստահարիչ եւ ջլատիչ ինամակալութենէն ազատելու համար: Բայց կարի երկրայական է՝ որ կարենայ յաջողիլ: Վասն զի քաղաքական եւ եկեղեցական շրջանակաց մէջ տիրող ոգւոյն նայելով՝ անհնարին է որ Ռեյխսպօք լրագրին երազած բարենորոգումն տեղի ունենայ: Ուրեմն բողոքականութիւնն իւր աղէտաւոր շրջափոխութեանց մինչեւ ծայրը ընթանալու դատաւարաւորած է. եւ վերջապէս՝ գործնական անտարբերութեան եւ վարդապետական ոչնչականութեան մէջ կատարելապէս պիտի փճանայ:

Այժմ յայտ յանդիման կ'երեւի թէ մեր բաժանեալ եղբարքն բողոքականք սկսած են հիացմամբ նկատել Կաթողիկէ նուիրապետութեան զօրաւոր եւ չքեղ կազմութիւնը: Բողոքական ազգային եկեղեցեաց ընդհանրապէս քայքայուելուն ժամանակ, Հռովմէական եկեղեցին երթալով պիտի երեւի իբրեւ վերջին եւ անմարանչելի պարիսպ եւ իբր մահէն ապահով ապաւէն քրիստոնէական եւ կրօնական դաշտաբարաց սրահպանութեանը համար: Ուստի Կաթողիկէ եկեղեցւոյ դէմ յարձակիլը՝ կրօնական խղճի անբռնարարելի իրաւանց դէմ ոճիր մի է. բուն բնկերական եղեւն մի է. քաղաքակրթութեան դէմ քրէական յանցանք մի է:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԲՕԼԱԴԵԱՆ

ՄԱՆՐԱԼՈՒՐԲ

ՆՈՐ ՆԻ ԱՆՂՈՒՐ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՄԻ

Հոնկ-Քոնկի բողոքական եպիսկոպոսն նոր վարդապետութիւն մի հնարած է, որ կրնայ ըսուիլ տեղւոյն յատուկ

նորաձեւութիւն (mode) : Այն մարդն Շրջաբերական նամակ մի հրատարակեց « ապացուցելու » համար, թէ՛ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս ընթերեաց մէջ ամենապարզ եւ հասարակ բերքեր ընտրած էր, այսինքն հացը եւ գինին, վասն զի ցորեանն եւ որթն առատ են ի Պաղեստին : « Բայց, յաւելլու ասել, որ եթէ ի ձինաստան գտնուէր, գինւոյ տեղ անտարակոյս թէյը (չայ) պիտի գործածէր : Ուստի, այսուհետեւ այս ձեռնական ըմպելին պիտի գործածեմք յընթրիս, եւ այլեւս գինւոյ պէտք պիտի չունենամք : » — Այդ բողոքական եպիսկոպոսն նորահնար վարդապետութեան յարմարելու համար՝ հարկ պիտի լինի զի, եթէ յԱնգլիա գտնուի՝ ճին, յԻրլանտա՝ ուիսքի, ի Գերմանիա՝ գարշնուր, ի Ռուսաստան՝ վոթգա, ի Կ. Պոլիս՝ օլի, յԱլպանիա (Արնաւլութլուդ) Պօջա կամ Հարուպ չէրպէթի գործածէ . . . :

ԲՈՂՈՔՈՒԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆ Ի ՀՆԴԻԿՍ

Թապլէթ (Tablet) լրագիրն հետեւեալ հատուածը հրատարակած է :

« Բողոքական քարոզիչք 1889 տարւոյ մէջ Հարաւային եւ Հիւսիսային Հնդկաստանի 220,000,000 բնակչաց մէջէն՝ 297 անձինք ի բողոքականութիւն դարձուցած են : Այս ըստ իրենց կարի միութարական համարեալ նպատակին հասնելու համար, Ս. Գրոց ընկերութիւնք, նոյն վերոյիշեալ տարւոյ մէջ, 841 քարոզիչք գործածած, եւ 48,296 անգլիական ոսկի, այսինքն, 1,207,000 ֆրանք ծախած են : Հարկւր եւ ինն բողոքական քարոզիչք կան ի Պարսկաստան եւ յԵգիպտոս : Բոլոր 1888 տարւոյ չրջանին մէջ ի Հնդկիս մի աղջիկ դարձուցած են ի բողոքականութիւն : Այս դարձն բողոքութիւ պաշտօնէից տարեկան աշխատութիւնը ներկայացունէ, որոց համար 12,000 անգլիական ոսկւոյ դումար ծախուած է, այսինքն, 300,000 ֆրանք : Այսպիսի սիրելի հոգի մի հար՝ էր զի գէթ ջերմեւանդն լինէր, այլ « Հաստատեալ Եկեղեցւոյ » նախանձայոյզ պաշտօնեայք ցաւօք խոտովանին թէ նա յարատեւ առաջնորդութեան պէտք ունի :

ՆՈՐ ՇՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՌՋԵՌՆ ԲԱՌԱԳԻՐՔ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԱՏԻՆԵՐԷՆ

Ի ՊԵՏՍ ԴՊՐՈՅԱՅ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵԱՑ

Տ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Վ. ՄԻՍԲՃԵԱՆ

Ուսուցիչ Հայերէն լեզուի յուրբանեան Դպրոցի եւ
ի Հռովմէական Կղերանոցի

ի ՀՌՈՎՄ ի յազմալեզուեան Տպարանի Ս. Ժողովոյ Տարածման Հաւատոյ

Այս դասագիրքի՝ ինչպէս իւր տիպոսէն կ'երեւի՝ առանձինն յօրինեալ է եկեղեցական դպրոցաց համար, յորս մինչեւ ցարդ կր պակսէր այսպիսի օգտաւոր մատեան մը։ Ամեն Գերեջ. Հոգեւոր Տէրը այն երկասիրութիւնը բարեհաճած է դուռստելու հետեւեալ խօսքերով. «Ի Բառագիրսդ ոչ միայն նշմարեցինք հայերէն լեզուին րնջիւր բառից եւ ասացուածոց նոխութիւն՝ քաղեալ ի մատենա ըաց ոսկեղէն դարու մերոյ, այլ եւ ուրիշ բազմաթիւ անուանք միջին դարու հեղինակներէն գործածուած իրենց յատուկ նշանակութեամբը»։ — Իսկ Արհի. Գեր. Յովսէփ Վ. Ֆէրահեան, Եպիսկոպոս Տիգրանակերտի, այսպէս կը գրէ իւր նամակին մէջ. «Այդպիսի Բառարան այդքան հոխութեամբ բառից եւ ասացուածոց չէ ցարդ ի լոյս բնծայեալ» եւ կ'աւելցրնէ, թէ «մեծ սատար բնծայէ առակերտաց, որք զլատին բարբառ ուսանիցին»։ Այս կրկին մեծաւոր նամակներն իրենց ամբողջութեամբը դրուած են ի գլուխ յիշեալ բառագրոց. ուր եւս կոյ փոքրիկ Բերականուրքիւն մը հայերէն լեզուի, հանդերձ համադրական տալստակով կանոնաւոր եւ անկանոն բայից, եւ համառօտ երականական ծանօթութիւնք։

Վերոյիշեալ Դրքին գինն է 15 Ֆրանք, եւ կը վաճառուի Ս. Ժողովոյ Տարածման Հաւատոյ բազմալեզուեան գրասունը։

Պատկեր տասնեւինգ օր մի անգամ կը հրատարակուի :

Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է Կ. Պօլսոյ համար 40 դանեկան , իսկ զաւտաց եւ օտար երկիրներու համար 50 դանեկան , բոլորսարի ծախքը ի միասին հաշուելով :

Խրաքանցիւր քիւ 2 դանեկան է :

Պատկերի խմբագրատունն է ի Բերա , Նէշիլ փողոց , Թիւ 1 , ուր պէ՛տք է դիմել բաժանորդագրութեան եւ քերթին վերաբերեալ այլ ամենայն խնդրոց համար :